

ZES-EN-DERTIGSTE HOOFDSTUK

DE STRIJD OM DE SLUIZEN

Lang duurde de rust van het 7de niet. Het regiment moest naar Nieuwpoort, om te trachten het bruggehoofd voor de gewichtige sluizen te veroveren en te bevestigen... Een zware taak, die weer veel levens eischen zou, want het ging opnieuw tegen een overmachtigen vijand, terwijl de Bamburg in een veste herschapeu was.

Op weg naar Nieuwpoort had Jansoone nog even de gelegenheid Nele te groeten.

Coxyde was weer vol beweging. In het duin hadden Arabieren een kamp opgeslagen... De vreemdelingen legerden in een laagte, tusschen de toppen, om er bescherming te zoeken tegen den guren wind, die hun deed rillen, hier in dit onbarmhartig klimaat van het verre land. In hun eigenaardige kleedij zaten de mannen rond groote vuren gehurkt en goten steeds maar heete koffie naar binnen, om het bloed in beweging te houden. De tenten golfdén heen en weer in de felle bries. Paarden aan toomen gebonden, welke met een bos stroo diep in het zand gestoken waren, zochten het schrale voedsel. De Arabieren gevoelden zich hier vervreemd en een glans verhelderde hun bronzen wezen, als de dorpeelingen, die hun gedoe afkeken of de fijngedorduurde dekkleeden bewonderden, hun minzaam toeknikten. Dan vroegen ze soms: « Belge, Belge? » en op het bevestigend antwoord riepen ze opgetogen: « Ami! Ami! » En op de Duitschers doelend, maakten ze dreigende gebaren van hals afsnijden. Maar zelf zouden er vellen begraven worden in Vlaanderens ouden grond, rond onze ruinen, waar vreemde namen op schamele kruisjes het nageslacht aan de ranke kerels uit 't Afrikaansche zonerland moesten herinneren. Op hun vlugge rossen renden de Arabieren ter patrouilletocht, maar 't was niet de woestijn hier, want telkens stuitten vaarten en kanalen den rit.

Jansoone sprong even de hut van Chiel binnen. Nele zat aan den haard te naaien. Verheugd rees ze op.

— Verlof? vroeg het meisje, terwijl haar oogen van vreugde blonken. Ik

heb gehoord dat het 7de door den Koning gedekoreerd is. Ge hebt de beloning wel verdiend.

— Neen, neen, geen verlof, antwoordde de soldaat haastig, om haar de illusie maar dadelijk te benemen. Ik heb slechts een oogenblikje...

Nele verbliekte.

— Naar den slag? vroeg ze.

Hij knikte... en zij volgde hem naar buiten in 't hofje, waar de bladeren verslensd lagen in het slijk.

— Weeral gaan vechten, hernam Nele ontsteld. 't Is toch te veel...

— Wat wilt ge? We zijn met weinigen...

— Waar nu?

— Bij Nieuwpoort! 't Is voor onze eigen stad, Nele... De Duitschers mogen ze niet nemen!

— Is er dan gevaar? Ik weet dat de Franschen Lombardzijde verlaten hebben.

— Niet gansch, maar we moeten er heelemaal de baas zijn...

— En daarvoor moeten de Belgen weer zorgen... Altijd de Belgen voorop... altijd het zwaarste en gevaarlijkste werk!

— Het 7de heeft een goeden naam... 't Is waar, het heeft dien duur gekocht. Het 17de en het 7de... 't is nog een arm troepje nu... Maar we zullen doen wat we kunnen... Ik ben blij, dat ik u nog groeten kan... Nu moet ik gaan...

— Zoo rap al!

— Ik mag hier eigenlijk niet staan, maar ik kon het niet laten. Nele, bid voor mij... en God zal me genadig zijn.

Hij zag tranen in haar oogen en ook bij hem wellen ze op. En waarom niet? Hij ging toch naar den slag, en de dood dreigde weer... en zwoefde reeds tusschen hen. Waarom zouden ze zich schamen voor die tranen, teekenen van hun groote, reine liefde... En de verloofden kustén elkander.

— Zegen me, Nele, vroeg hij, zooals hij het stoere visschers had zien doen, buigend voor hun oud moederke, eer ze de reis naar het barre IJsland aavaardden.

Het meisje maakte het teeken des krui-

ses. « God! beware je! » snikte ze en nooit was er uit bedrukt gemoed inniger gebed opgestegen.

Dan snelde de soldaat heen, nokkend: « Och, Heere, zie ik haar ooit terug... 't Zal ginder wreed zijn! »

En ja, velen van de dapperen, die het reeds zoo beproefde 7de vormden, waren reeds door den dood geteekend.

***

Oostende wemelde van Duitschers. Ook de omliggende dorpen lagen vol. De gansche omgeving geleek een uitgebreid kamp. En eveneens dit herinnerde aan 't verleden. Hebben wij hiervoor over den slag bij Nieuwpoort in 1600 gewaagd, van zelf ook dringt de herinnering aan het dan volgend krijgsbedrijf zich op. De aartshertog Albertus besloot Oostende te belegeren, om het uit de macht der Hollanders te hallen, want zoolang deze daar meester waren, bleef de gansche provincie bedreigd. We hoorden het reeds, hoe rond 't jaar 1600 het garnizoen van Oostende tot ver in het land gruwelijke strooptochten hielde.

Albertus sloeg dus het beleg voor de veste, welke zich echter zeer lang verdedigen kon, daar zij langs den zeekant open bleef en bevoorraad werd.

Toen noemde men Oostende wel de hoogeschool der krijgsoversten. Albertus en Isabella woonden 't beleg bij en verbleven doorgaans in « 't Duunehuis » te Nieuwpoort. Isabella ging ter bedevaart naar O. L. Vrouw van Scherpenheuvel, volgde de processie van Veurne, maakte pluksel voor de gewonden, sprak de soldaten toe en bracht eens de brandende lont aan 't zundgat van een kanon.

De Spanjaarden richtten hun kamp gerieflijk in, bouwden tenten, houten huizen voor de officieren, zelfs logementen voor de bezoekers, legden kaatsbanen aan, ja, mochten zich in 't bezit van een schouwburg verheugen.

« Men verzekert, » zegt Van Meteren, « dat er in de eerste tien weken van buiten naar en in de stad wel zestigduizend schoten grof geschut gedaan zijn, ook gloeiende kogels, brand naar de huizen schietende. Maar die van de stad schoten niet minder dan de belegeraars, zodat wij denken, dat nooit bij Turk, Heiden of Christen op eene plaats van weerszijden zoo geschoten is, ja zoo, dat

het geschut zeer versleten is en de lontgaten door schieten zoo wijd werden, als nergens gezien was. Daar werden ook kloeke uitvallen gedaan, daar de belegeraars meermalen groote schade leden. »

Van Meteren moest nu eens hebben kunnen zien, hoe het aan den IJzer toeging.

En toch, 't oude was weer nieuw... In 1600-1604 vond men nieuwe werktuigen uit, de bekwaamste ingenieurs werden geroepen, men groef mijnen en tegemijnen, en steeds vroeg Europa zich af, wie hier winnen zou.

En thans?

Nog overeenkomst: « 't Beleg van Oostende werd een school voor krijgslieden, voor officieren, ingenieurs, vestingbouwers... en, o gruwel, voor geneesheeren en wondhealers! »

En de strijd aan den IJzer dan?

De vergelijking nog wat voortzetten? Van Meteren spreekt van « gevallen belachelijke en zeldzame stukken en scheuten » binnen Oostende.

Een soldaat verloor zijn arm. Daar hij bijna bezwijmd was, leidden twee makkers hem mee. Terstond kwam een nieuwe kogel, die den verminkte 't been wegnam. De ongelukkige bezweek! Zijn makkers werden niet gekwetst.

Een burger, kruidenier, staande voor zijn winkel, werd door een schot gedood. Toen men hem begroef, trof een kogel de kist en schoot er het lijk uit.

Een jonkman, op een paard zittende, werd het paard onder hem van achter tot vooren doorschoten, en hij niet dan zijne broek tusschen de twee pijpen gekwetst.

't Waren nu nog heel wat wreeder « scheuten » aan den IJzer. Ze wierpen ook lijken uit hun graven te Pervyse. Ze rukten lichamen in stukken, namen hoofden, beemen, armen weg; ze sloegen diepe putten in den grond, versmachtten strijders in hun loopgraven, verwoestten dorpen en steden, menig monument en kunstwerk.

En wat zou Van Meteren wel van onze mitrailleur en hun « scheuten » hebben gezegd?

In onzen tijd legde men mijnen om de vaargeullen te stoppen en later offerden de Britten er hun « Vindictive » voor... Niets nieuws onder de zon, want

wij lezen in 1601: « De aartshertog deed te Nieuwpoort veel schepen met steenen en ander materiaal laden, om ze in de geul van Oostende te laten zinken en de scheepvaart te belemmeren, maar richtte daarmede niets uit. » Ten Westen der stad lag de Zandberg of Afgesneden Duin, een geweldig bolwerk, dat door de Spanjaarden zoo hevig beschoten werd, dat hij als een ijzeren berg werd van de kogels, welke er in bleven steken, « zoodat men de nieuwe kogels op de anderen hoorde klinken en er eenige weder zag terug springen. » En ook toen riep men het water ter hulp, want de belegerden staken den zeedijk door, waardoor de stad als een eiland werd. « Het beleg duurde tot in 1604. » En toen al

graaf van Northumberland uit Engeland; zelfs koning Hendrik IV van Frankrijk kwam in Oogstmaand te Kales, om de gelegenheid van dit beleg te verstaan.

Toen ook waren er ijzeren kerels, van geen klein geruchtje vervaard. « Een soldaat, brood gekocht hebbende, toonde dit omhoog aan een makker; een kogel nam hem het half brood weg; het overige hield hij vast, zeggende, dat het een rechtschapen soldaatskogel was, die hem nog het grootste deel liet behouden. Een ander, zijnde in een uitval zijn rechterarm afgeschoten, raapte dien op, en deed dien met hem dragen tot den chirurgijn; vroolijk zijnde, zonder ziek te zijn, of te bed te leggen, nam hij dien arm

Fusiliers in het gebombardeerde Nieuwpoort

waren er als in onzen tijd menschen, die gaarne naar een oorlog gingen kijken, om aan de ellende van anderen hun nieuwsgierigheid te voldoen. Luister hoe Van Meteren het vertelt: « Het volk uit Zeeland voer met wijf en kinderen derwaards uit nieuwsgierigheid, op speelreis, verzekerd genoeg zijnde alle eetwaren zoo goedkoop of beterkoop als in Holland en Zeeland, vermits alle lijfkost daar vrij was van lasten. » Ook voornamen personages bezochten de veste: « Daar kwamen binnen om de manier van sterkingen te zien, de broeder van den koning van Denemarken, de hertog van Holstein, met den grave van Hohenlo; graaf Jan van Nassau; de

in zijn slinkerhand' en droeg hem naar zijn logement, zeggende: « dat is de arm die 's namiddags den anderen geënd had. »

Maar 't ging hier zooals wij het ook nu aan den IJzer zullen moeten beschrijven: « De soldaten buiten en binnen leden in den Winter groote armoede, zijnde de wegen naar de schansen en de wachten vuil en slijkerig, waardoor velen ziek werden, stierven. Bij den aartshertog ging het nog erger toe. De oudere Spanjaarden en Italianen begonnen te morren, kloegen over slechte behandeling en zeiden, dat men hen op de slachbank bracht. Maar de aartshertog maakte korte wetten, en « deed terstond

een deel van deze beroertemakers van- gen, waarvan hij er wel veertig of vijf- tig liet worgen, en honderd vijftig naar de galeien verwees ».

Bij een bestorming vond men onder de dooden een jonge Spaansche vrouw, gekleed als een man, die scheen gestre- den te hebben als een soldaat, en had op haar lijf een gouden ketting met ju- weelen... De legende maakte er een ge- liefde van Francis Vere van, komman- dant binnen Oostende, die haar ver- stooten had. « Och, zegt Van Meteren, » dergelijk is ons bericht van een jong Friesch vrouwmensch, lang van per- soon, Margaretha genaamd die 7 jaren lang als eerbaar soldaat de staten ge- diend heeft, buiten kennis van haar ou- ders, eerst een spies, daarna een snap- haan dragende, met een witten pluim op den hoed. Zij streed dapper en hielp schansen en vesten veroveren, maar is ten laatste bekend geworden bij haar makker; op zijn vraag heeft zij hem bekend gemaakt, dat zij een vrouw- mensch was. Haar makker, een trom- melslager, dit met verwondering hoo- rende, is op haar verliefd geworden, en heeft ze getrouwd in 't leger te Coevoor- den en zouden beiden nog wonen te Groningen, doende winkel van vette waren, alleszins still en eerbaar huis- houdende, en te samen levende. Deze amazone heeft een lied gedicht, de jon- ge dochters tot de liefde des krijgs, om 't vaderland te beschermen, door haar voorbeeld vermanende...

En thans in 1914 vertelde men immers hetzelfde van Russische meisjes..., maar Rusland was toen vol geheimzinnigheid en we leerden alles wantrouwen, wat van daar verhaald werd, nu we onder- vonden hoeveel leugens men ons reeds over 't Czarenrijk en zijn vermaarden pletrol had opgedischt.

De verdediging van Oostende kostte aan de Nederlandsche Staten 100,000 gulden 's maands. In 1914 was dat een bagatel.

Een overlevering beweert, dat Isa- bella beloofd had, niet van hemd te ver- anderen, tot Oostende genomen was... Nu, het beleg duurde tot 1604, en zoo- doende kan 't mogelijk zijn, dat de naam « Isabellakleur » naar 't vaal-grauw van dat beroemd geworden kleedingstuk afkomstig is. Wie dacht ook aan zulk

een uithoudingsvermogen bij een be- leg... En in 1914... Nog denken we aan de menschen, die we in den trein af- luisterden, Oogstmaand 1914.

« Wel, met Kerstdag zijn onze jongens weer thuis, » verzekerde een reiziger. « Bah, bah, met Kerstdag » wedervoer een boerin, die haar zoon te Antwer- pen ging bezoeken... « Ge trekt het nog al lange, 'k hope m'n jongen toch met Allerheiligen al weer te zien ». Ja, men spotte, toen men vernam, dat Engelsche legeroversten te Boulogne gebouwen huurden voor drie jaar...

En in 1601-1604 brachten kapiteins hun vrouw en kinderen naar Oostende om er 't huiselijk leven te genieten en nog altijd kwamen nieuwsgierigen of vrienden van militairen, « alsof 't er kermis was », merkt Van Meteren op.

't Woekeren zat toen ook al de men- schen in 't bloed. Om het opkopen on- der de Zoetelaars te verhoeden, mochten geen goederen of leeftocht verkocht wor- den, voordat die 24 uren op de behoorlijke marktplaatsen hadden gelegen; allerhan- de teerling- en kaartspel was verboden, op straf van gevangenis van 8 dagen op water en brood; geen officieren mochten dronken op de wacht komen of ze wer- den afgezet; vijftig kroonen werden als premie betaald aan hem, die een over- looper kon leveren, levend of dood. In de herfstmaand 1604 besloot de aarts- hertog al het mogelijke te doen om de Zandhul, het voornaamste bolwerk, te bespringen. Maar, daar Italianen en Spanjaarden voor het karweitje bedank- ten, gebruikte hij gehuurde... Duit- schers, wien hij groote belooningen toe- zegde, en de voorzaten van 's keizers mannen uit 1914 gelukten er in.

Doch, evenals nu, kende men toen ook tweede en derde linies. Het liep echter met Oostende op 't eind, en den 20en van herfstmaand, werd het verdrag tot overgave opgesteld. Het garnizoen ver- kreeg eervolleen uittocht en bijna de gan- sche burgerij trok mee en vestigde zich te Sluis, Vlissingen en Middelburg, zoo- dat in Oostende niet dan zeer weinige oude lieden bleven. De aartshertog en hertogen kwamen de plaats zien en ver- wonderden er zich over dat zij zooveel tijd, geld en volk verkwist hadden, om een onnutten zandhoop te winnen : de

stad was niet meer bewoonbaar en zij gelastten ze wat te verbeteren.

Van daar deden ze een bedevaart naar Onze Lieve Vrouw bij Duinkerke. Door vrijheden en voorrechten trachtten ze burgers naar Oostende te lokken, doch in het eerste jaar kwamen er weinige, ook geen scheepvaart noch visscherij. De Staten achtten het verlies van Oosten- de nu niet zwaar meer daar Maurits de stad Sluis en de sterkten Kadzand, IJzen- dijke en Aardenburg veroverd had en daarmee den sleutel tot de Noordelijke Nederlanden in zijn hand had.

Aan dat beleg van Oostende dachten wij dikwijls in die roerige Octoberdagen 1914. In 1601-1604 lag de Spanjaard te Nieuwpoort en de Hollander te Oosten- de... en tusschen beide steden bulderde het geschut en streden bloedig de benden.

Zoo was het ook nu. We noemden Oostende en omgeving reeds een gewel- dig soldatenkamp. De wegen naar den IJzer daverden van het geschut, allerlei oorlogswagens, auto's, troepen trokken op. Men voerde bruggen naar de water- linie. Men stroopte de hoeven af om vee, preste tal van boeren tot arbeid... Al juist gelijk in den Spaanschen tijd, maar nog zwaarder nu. Het burgerlijk en mi- litair hospitaal, het atheneum, de statie, sommige hotels te Oostende, lagen vol gewonden. Twee firma's der stad moes- ten dag en nacht doodkisten maken... Men bracht lijkem naar Breedene, om ze in de duinen te begraven. Op Oosten- de's kerkhof nam het aantal kruisen en zerken steeds toe. Dagelijks reden twee lange treinen met gekwetsten naar 't Oosten. En steeds maar door vloede op auto's, trams, ook in en op wagens, en op boerenkarren de stroom van ver- brijzelde mannen aan.

Te Zande, een dorpje van 460 inwo- ners, waren dag op dag 3500 man en 4000 paarden ingekwartierd. Gistel zag 20.000 man doortrekken. Dit bevallig dorp — feitelijk een oud stedeke — waarover de liefelijke legende van Go- delieve zweeft, werd uitgekozen voor den aanleg van een vlieggkamp. De heer Dewaele, d.d. schepene moest den brou- wer en eigenaar Staesens te Oostende verwittigen, dat hij een honderdtal boe- men, welke in een weide bij de kerk van Gistel in den weg stonden voor de vliegmachines, moest afskappen... In

alles waren de Duitschers nog de mee- ter... ook in de luchtvaart. Bij het ui- breken van den oorlog bezat 't Fransch leger slechts 120 vliegtuigen... en toe- was het 't land der aviatie. Van Duitsch- land werd op dit gebied niet gesproken maar het ving den krijg met 1500 toe- stellen aan. Het had zich ook in dezen tak voorbereid, terwijl men aan geal- lieerde zijde spotte met het denkbeeld « aeroplanaan als oorlogswapen ». Toen bij een diner, dat in 1901 te Londen Santos Dumont aangeboden werd, een der spre- kers zegde : « Zonder twijfel komt de tijd, waarop wij niet alleen een wacht te voet en te paard, maar ook een wacht in de lucht zullen hebben », werden die woorden op een schaterlach onthaald.

En België! Bij de mobilisatie bezaten wij juist geteld 12 tweedekkers, die in 4 escadriellen werden verdeeld; men re- kwireerde nog vijf gebrekkige toestel- len voor een vijfde groep en den 12en Augustus kregen we acht aeroplanen van Frankrijk, waarvan er slechts drie voor verkenningen gebruikt konden wor- den. Bij den val van Luik gingen er enkele verloren.

En nu aan den IJzer... Wij hooren de menschen nog vertellen... in vredes- tijd... bijvoorbeeld van Iseballdus, die daar bij den Hoogen Blekker zijn kapel- letje heeft. Iseballdus' beeldje werd in 't duin gevonden en men zette het in een kerk te Veurne. Maar den anderen morgen stond het weer op dezelfde plaats in 't duin; men bracht het terug naar Veurne; 't hielp niet, 't beeldje verhuisde nogmaals naar 't duin en dit gebeurde zoo dikwijls, tot dat men be- greep, dat Iseballdus voor dat beeldje daar bij de zee een kapelleke begeerde. Hij heeft het ook gekregen.

Rond dat kapelleke wiekten de blanke meeuwen... Maar alle naïeviteit was nu verdwenen. In een weide bij Iseballdus streken drie, vier vliegtuigen neer... en dat was ons schamel luchtvaartmate- riaal... en 't lag daar nauwelijks be- beschermd door eenige tenten en schier onder 't bereik van 't vijandelijk geschut. De Franschen hielpen onze vliegers bij de verkenningen voor den IJzerslag. Ja, de Duitschers waren nog de meester en in hun overmoed bouwden ze een groot vlieggplein, beschermd door veel kanon- nen, in 't dorp van Godelieve!

Zulk een samenkoppeling, kanonnen en Godelieve, klinkt vreemd, klinkt gruwelijk, voor hem, die de liefelijke legende van Gistels kasteelvrouw, de schoone, teere, edelmoedige Godelieve kent, Godelieve, die in de duistere middeleeuwen een heerlijke verschijning was, een Engel van troost voor zieken en armen, een getuige tegen de ruwheid der tijden.

En in de schaduw van haar graf, eeuwen gedolven, stonden weer kanonnen.

Ja, erger dan in 1601-1604 was de soldaterij de baas nu. « De buitenbevolking werd uitgegeten, » zeiden de menschen zoo teekenend. De heer Wynthein, burgemeester van Moere, zag zijn hofsteide geplunderd, de heer Devreese, burgemeester van Zevokote eveneens. En zoo veel boerderijen. Te Leffinge moesten boerenjongens voor de Duitschers voeren en hun den weg wijzen.

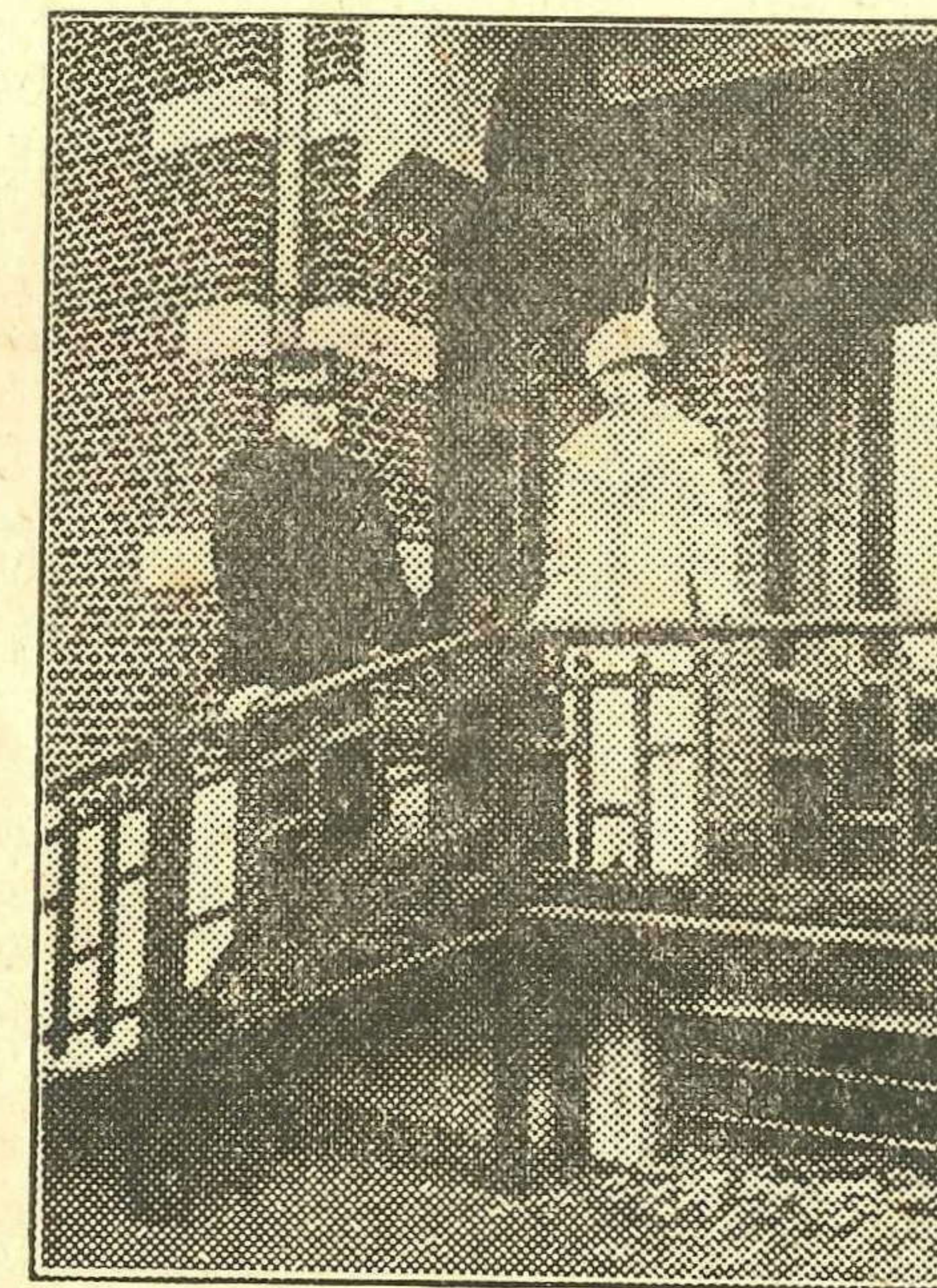
Zekeren avond scheen de maan in de ramen der kerk en eensklaps stormden Duitsche soldaten toe en beweerden dat er licht in het gebouw was en men seinen gaf aan de Belgen. En door de schuld van de altijd lachende maan... hoe treurig het hier beneden ook is... werden de heeren Delaere, pastoor, en De Jude, onderpastoor, met den koster als spionnen per gerij naar Middelkerke gevoerd. Na een lange ondervraging bleek de beschuldiging toch al te zot, en mochten de gevangenen terug keeren. Ja, 't was op te passen met die zenuwachtige vreemdelingen... overal, daar rond Oostende, Brugge of Torhout. De pastoor van Zwevezele werd den avond van den intocht der Duitschers geroepen om een zieke op de Hille te berechten. De koster ging liever niet mee en natuurlijk liet men ook de lantaarn en de bel achterwege. De priester vroeg trouwens de toelating van den kommandant. Hij moest al maar door tusschen soldaten en was nog niet verre toen een officier hem aanhiield. « Waar heen? » klonk het barsch... En op het antwoord vroeg de luitenant « En aan wien hebt ge dat gevraagd? » — Aan den kommandant! — De officier stelde een onderzoek in. Goed. De pastoor mocht zijn weg vervorderen. Hij vroeg een soldaat mee, want hij voorzag dat hij alle vijftig stappen dergelijke ontmoeting zou hebben. Toen hij het huis van den kranke be-

trad, ging zijn militair mee tot in de kamer waar de man in doodsnood lag en wantrouwend bleef de Pruis in een hoek staan. — « Als ge gewend zijt van luid uw biechte te spreken, vezell dan nu maar », zei de priester in zijn Vlaamsch dialect tot den zieke. « Er is een luistervink. » En zoo verrichtte hij de heilige handeling. Bij den terugkeer legde een uit een groep op hem aan. « Niet schieten! » riep de gids uit. « Ge ziet toch dat ik er bij ben. » Wellicht meende de ander dat zijn makker een franc-tireur opleidde, want hun kop zat vol met die lasterlijke legenden. Of 't dus opletten was in die dagen... 't Landvolk verhaalt u honderd van die voorvallen.

Onder de ergsten waren dan toch de nog gebleven bewoners van Lombardzide en Westende. In het mislukt offensief van Grossetti hadden velen den wijk genomen naar Nieuwpoort, en vroeger ook al, gelijk wij beschreven. Maar toch hechtten er zich nog krampachtig aan hun huizeke, tusschen al dat geschut en gedaver in. Er hadden zich al veel drama's afgespeeld. Den 21en zaten twaalf menschen in een kelder bij Frans Ureel, veldwachter van Lombardzide, toen tegen den avond een granaat uit zee vlak voor de woning ontplofte. De verstikkende rook drong door de opening naar binnen en huilend liepen de ongelukkigen naar boven. Een 89-jarige vrouw, weduwe Ivo Dewulf, wankelde... slaakte een gil... de veldwachter ving haar op, maar plots was de oude moeder dood, versmacht door gas. Doch ook de veldwachter zakte neer, gewond aan been en handen, en bezwijmd. Men legde de doode in een hovenierskelder en voerde den bewusteloozen Ureel op een kruiwagen naar de woning van Désiré Dewulf. Daar lag hij tot den 26en te lijden. Toen wilde men hem naar Nieuwpoort geleiden, maar de Duitschers, die nu te Lombardzide de baas waren, dreven de lieden heen, en Désiré Dewulf en Basiel Hasaert brachten dan den gewonde naar het gesticht Roger de Grimberghe te Middelkerke, dat vol zieken en gewonden lag, doch weldra ook een treffer kreeg, zodat men het haastig van alle verpleegden ontruimde en deze naar Brugge zond.

Lombardzide was een betwist punt. De Duitschers werden opnieuw verjaagd en de grachten en duinen zaten dan vol Franschen, welke de bewoners verzekerden, dat de streek nu voor goed van den vijand bevrijd ging zijn.

Maar verder dan de hoven van Klein-Westende kwamen ze niet, terwijl de Duitschers zich voor Westende handhaafden. In hun eerbied voor overledenen, deden dorpingen al 't mogelijke om de weduwe Dewulf toch ingetogen ter aarde te bestellen, en Karel Louis, Basiel Hasaert, Theofiel Devacht en Gregoor Van Steeger wikkelden het lijk in een laken en droegen het op een ladder naar het kerkhof, weinig vermoedend, dat ook de dooden nog niet onge-

De Koning en de Koningin in Oktober 1914 in hun villa van De Panne

stoord zouden blijven rusten. Daar legden ze de vrouwe in den familie-kelder. Overal woedden de vlammen... En uit hun schuilplaatsen wezen de ongelukkigen de woningen aan, die in lichte laaie stonden, die van Louis Dierendonck, Em. Coppens, Casimir Tratsaert, Livien Coulier, Charles Claeys, Albert Vanhecke, Charles Verslype, Rochus Daele, Désiré Geryl, Karel Geeraert, Louis Hovaere, Désiré Dewulf-Coulier.

Dat was op 't Prinsenveld, 't oude slagveld van 1600..., waar het land als een weelderige hof geworden was, dank aan de vlijt der Vlamingen, die van hier

het zomersch Oostende van groenten en fruit voorzagen. En dan de roode haan op de huizen van Charles Teys, Benedictus Devos, het « Hotel de l'Avenue », en de herberg « De Hertog van Beieren ». Hier klonken uit de vlammen noodkreeten en men wil, dat er zeventien personen omkwamen... O drama's altijd maar voort... Isidoor Roseel, een knaap van dertien jaar ging voeder halen voor het vee, toen hij aan de brouwerij van Cyriel Verlinde door een granaatscherf vreeselijk aan de keel getroffen werd en dood neerviel. 's Avonds wikkelde de moeder het lijk van haar kind in een laken en begroef het in den hof van Jérôme Bauwens. Ja, wat werd er in die dagen van onze moeders al geëischt! Zoo werd het Allerheiligen en Allerzielen, droeve hoogdagen, vol rouwe, waar bij alleen het kanon zich hooren liet en huilend granaten over 't kustgebied slingerde...

Den 3den drongen de Duitschers weer tot Lombardzide door, want we weten, dat veel Fransche afdelingen terug getrokken waren om bij Ramskapelle en Pervyse 't gevaar te helpen bezweren. Maar nu den 4den zouden de onzen trachten opnieuw voet te krijgen in de zoo gewichtige stelling en 't was dus het 7e, dat het lastige werk te doen had.

't Werdt een gruwelijke dag. Fransche pontonniers hadden voetbruggen over de Nieuwpoortsche haven gelegd en langs daar en ook bij de sassens trokken de onzen moedig over den IJzer. De artillerie bereidde hun weg en van de duinen langs Lombardzide tot den Bamberg lag de streek onder zwaar vuur. De Belgen stormden met de bajonet op de voorwachten van den vijand aan en dreven deze terug. Machinegeweren werden opgesteld en braakten hun kogels in de rijen der versterkingstroepen, welke tot tegenaanvallen gedwongen werden. Bloedig was de strijd. Aan de « Pannenfabriek » grepen de tegenstanders elkaar aan, in een ontzettende worsteling van man tegen man en de bewoners van Klein-Westende, die weer in de aardappellkelders geweken waren voor de zoevende kogels en barstende granaten, hoorden tot daar woedend getier, kreeten van haat, vloeken en verwenschingen en angstgeschrei van ge-

wonden. De Bamburg spuwde vuur... Weer moordde de dood met breede, forse slagen. De Duitsche staf spaarde geen volk. De nederlaag van Ramskapelle mocht door geen tweede gevolgd worden. Den ganschen dag duurde het gevecht met wisselende kansen... 't Ging erger dan in 1600... en toch op denzelfden grond. De korte dag neigde ten einde. Met een gebrul als van wilde dieren drongen sterke hulpbenden uit Westende aan. Het 7e kon niet meer... De krachten waren uitgeput. Aan 't hoog duin lagen zoovelen te zieldogen. Gewonden kropen naar den IJzer in een laatste poging tot levensbehoud. En eensklaps weken de overlevenden. Men eischte weer 't onmogelijke, een zege van een tegen tien... tegen honderd op sommige punten. In wanordelijke benden drongen de onzen naar de sassien terug. Daar stond in een stortvloed van projectielen kolonel Delobbe; hij hield de vluchtenden tegen en dwong hen stand te houden in de linie voor de bruggen... En daar weerhielden de laatsten in een uiterste krachtsinspanning den wilden vloed. Het zegegeroep van den vijand smoorde er in bloed en krachten... De sluizen, de sleutel van Veurne-Ambacht, bleven aan ons. Veel afgedwaalden sukkelde langs de duinberms, zoekend naar een uitweg... Ook bij de Bamburghoeve, aan de Witte Brug, had zich een drama afgespeeld. Daar stond Jansoone's afdeling. Er waren geen vijanden te zien en de officieren wezen het doel van de operatie, de hoeve... de vervloekte sterkte, welke reeds zoovelen landgenooten uit 't bloeiend leven had gerukt. Moedig trokken de onzen voorwaarts... maar toen... Grootte hemel, plots rezen als schimmen uit de grachten, het lisch, het riet, van achter hagen, ja, als uit den grond zelf, honderden Duitschers, en hieven een daverend hoerah aan. Ze omsingelden het schamel groepje. De mitrailleurs knalden in een gemakkelijken buit, lange bajonetten, welke tot den haak in 't vleesch geploft werden, braken elke poging tot verzet. Een deel van 't 7e week terug, sprong in de vaart, om door zwemmen te ontkomen... het water sleurde er menigeen mee... brave jongens, die gisteren te Veurne nog van geestdrift gezinderd hadden bij de woorden van den koning, vonden hier een

ellendigen dood... Jansoone ook was in den vloed gesprongen... het water greep hem aan, verstijfde zijn leden, neep zijn harte samen. Sterven... 't Zou de rust zijn, de eeuwige rust, het einde van al deze miserie... welke toch nimmer ophield. Maar daar zag hij in de laatste worsteling van zijn levenszucht het beeld van Nede... Zij bad voor hem... zij dacht aan hem... O leven... voor haar leven, ja, leven ondanks alles, kampen tot 't laatste! En nietuwe kracht beroerde zijn armen... Jansoone bevrijdde zich van een makker, die in zijn doodsangst zijn been snokte... Nu was het ieder voor zich zelf. De last zonk weg... weer een Belgisch soldaatje gaf den geest... maar Jansoone bereikte den anderen oever en lag hijgend in 't gras, terwijl om en boven hem granaten huiddon.

De meeste soldaten begrepen daar aan de Witte Brug, dat alle weerstand nutteloos was; ze zwakten van honger en uitputting en wierpen nu hun wapens neer. De vijand leidde hen naar Middelkerke.

De Duitschers zochten intusschen de huizen van Lombardzijde af. In een kelder zaten nog ongeveer vijftig Belgen en Franschen, die van hun troepen verdoold waren en daar uitgeput en velen ook gewond neerlagen. De door den krijg opgehitste vijanden begonnen nu door de keldergaten te schieten, en, als ze daar beneden de angst- en wanhoopskreten hoorden, grijsden en bruiden ze als duivels en vuurden nog veel meer, tot al het geschrei stilt viel... Als dronken van moordlust stormden ze dan binnen en zagen den bloedigen stapel lijken... Of er nog gewonden tusschen de dooden lagen, onderzochten ze niet, maar joelend liepen ze verder.

Elders hingen twee Franschen, die zulk een lot wilden ontgaan, en door lijdten allen moed en levenslust verloren hadden, zich op, om dadelijk een eind te maken aan hun ellende... Een boertje, dat zich voorgenomen had, nimmer te vluchten, keek bij 't bedaren van den storm door het raam... Op den mesthoop lag een gesneuveld... Wild knorrend knaagde een varken aan het lijk... Toen was het, of de eenvoudige dorping van den gruw zinneloos worden zou... en, in de walg voor dit afschuwelijk oorlogsbeeld, nam hij de vlucht Westende-

waarts... Zijn Lombardzijde was een hel geworden...

Henri Dewulf, hovemier van Klein Westende, zat dien namiddag met zijn vrouw en zijn schoonbroeder August De Cat, diens echtgenoot en kind in den kelder, toen soldaten in huis stormden. Dewulf ging zien, en dadelijk greep een Duitscher hem vast en zette hem de bajonet op 't lijf. Hij en daarna ook zijn schoonbroeder werden buitengesleurd. De woestaards schoten in den kelder, de kogel floot rakelings langs vrouw De Cat maar gelukkig werd niemand getroffen. De Duitschers vroegen of er nog Belgen waren, dreven ook de vrouwen en het kind de straat op, en zoo speurden ze in alle woningen.

Charles Verslype van den Boterdijk, moest met een lantaarn de brouwerij van Cyriel Verlinde helpen afzoeken.

Het wemelde nu van militairen, terwijl van Nieuwpoort het dorp en omgeving onder vuur genomen werden. Eindelijk gebod een officier Dewulf, De Cat en Verslype als gevangenen mee te voeren... Zij hadden geschoten, beweerden de kerels... En hij, die zelf het schot op de weerloozen in den kelder gelost had, schreeuwde het luudst van al dien leugen uit.

't Ging nu naar Westende, langs kanonnen en grachten, en door benden Duitschers, tot wie de begeleiders zeiden, op de ongelukkigen wijzen: «Leute die geschossen haben!» Aan alle kanten woedden branden, Westende-dorp was half vernield. Aan de «Krokodil» bulderden zware stukken. Eindelijk bereikten de gevangenen de kerk van Middelkerke, waar een gansche legerafdeeling stond. Men tastte hier de burgers af en ontnam De Cat een zakmes. Het drietal werd in het bedehuis gestoken en vijf minuten later kwamen daar ook de soldaten van het 7e welke we bij den Bamburg gevangen zagen nemen. De onzen waren uitgeput en velen legden zich dadelijk op de steenen te slapen. Ze hadden ook honger... en als eenig voedsel plaatsten hun bewakers eenige emmers water op het altaar. Dewulf vernam van een der Belgen alles van de plechtigheid der dekoreering te Veurne en het gevecht bij Nieuwpoort.

't Was een treurige nacht in de flauw verlichte kerk, welke daverde onder het

geweld van het geschut. De meeste soldaten sliepen nu, velen zwaar ronkend van de oververmoeienis; sommigen kreunden... Er waren er ook die niet konden rusten, doch voor zich uitstaarden, onbeweeglijk als zagen ze al maar door het visioen van den afschuwelijken dag. Den volgenden morgen, om 8 uur, kwam de tram voor... Veel menschen van Middelkerke stroomden samen, om hun eigen volk nog eens te zien en te groeten, maar de wachten hielden hen op een afstand. De tram reed dan naar Oostende en stopte over het O. L. Vrouwekollege, op de Keizerskaai. Hier moesten allen uitstappen en nu marcheerden de mannen van het 7e met de drie schamele burgers in de laatste rij, naar het station. Daar stond een trein gereed. De helden van den IJzer werden naar Duitschland gevoerd. Eerst scheen het, of de drie mannen hetzelfde lot zouden ondergaan. Ze zagen de soldaten instijgen, de eene wagen na den anderen geraakte gevuld, en toen schoot hun gemoed vol. Ze dachten aan hen die ze achter lieten in al die oorlogsellende, overgeleverd aan de terreur van den vijand; maar ze wilden zich goed en fier houden, als kloeke, starre Vlamingen, tot Verslype zijn hart als voelde breken en in een snik tot een officier riep: «Ik heb een ouden vader en moeder, beiden 70 jaar en schier stekeblind. En dan mijn arme vrouw en acht kinderkens». De burgers moesten echter den trein niet op. Ze werden buiten het station geleid en stonden op de Van der Sweepplaats hun verder lot te verbeiden.

De menschen keken toe... vrouwen balden achter den rug der Duitschers weg de vuist naar hen... En toen ze wat later naar de tram geleid werden, vernamen de ongelukkigen de reden van dien nijd: Oostendenaars meenden dat zij de gevangen Belgische soldaten verraden hadden... Dat was voor de eerlijke lieden een gruwelijke openbaring. Eigen bloed verkoopen, den Judas spelen! En ze konden den laster niet weerleggen, want de tram voerde hen heen. O, wat werd er in die dagen naar de straatloopers en zonneklappers geluisterd en naar de heeren die gewichtig stonden te doen, altijd het nieuws wisten, dat niemand kende, en steeds dwazeriken vonden

welke geloof hechtten aan hun praat. Nu fluisterden ze dat de Belgische vlag weer op Torhout wapperde, dan, dat de Franschen te Bergen waren... en Brussel bedreigden. Of van Duitsche officieren hadden ze vernomen, dat het spel voor den vijand aan den IJzer verbrod was en er bevel gegeven werd terug naar den Rijn te trekken. Een soldaat, zoo vertelden ze in hun herbergjes op geheimzinnigen toon, had nieuws uit Duitschland gekregen, dat zijn drie kinderen van honger gestorven waren... het stond in fijne letters onder den postzegel geschreven... Waar ze optimistisch nieuws uitstrooiden, kon het geen kwaad, maar hun lichtvaardigheid keerde zich ook tegen brave eerlijke lieden, als nu De-wulf en zijn gezellen.

Deze werden terug gevoerd naar Middellkerke en eenige dagen later in vrijheid gesteld.

***

De poging om een linie Lombardzijde-Bamburg te vestigen, was dus mislukt.

Jansoone bleef eenigen tijd als verlamd op den oever liggen. 't Was een gevaarlijke plaats... een makker, die ook door het water gezwommen was en zich reeds aan den kant verhief, slaakte plots een kreet, en stortte achterover terug in den vloed, die den ongelukkige meesleurde. Maar Nele's verloofde had in 't eerst de kracht niet de granaten en kogels te ontvluchten. Eindelijk toch voelde hij dat het weer zou gaan en stond hij op. Met zijn druipende kleeren, verkleumd door koude, strompelde hij weg. Van den overkant klonk nog gekerm en geschrei. Hij sukkelde door het brandend Nieuwpoort, waar telkens het gebons klonk van neerploffende muurblokken, als zuchtte het stedeke in zijn langen doodstrijd. 't Was of het niet sterven kon...

O, nu naar het hutje van Chiel mogen gaan, naar Nele, daar rusten, zich koesteren bij het vuur... En waarom niet? Was een dag verpoozing niet verdiend? En bij dat vooruitzicht door nieuwe kracht gedreven, begaf Jansoone zich op weg, maar aan den uitgang van Nieuwpoort werd hij door gendarmen tegen gehouden en bij een groepje anderen gedreven, ook soldaten van het 7de, van het dapper regiment, die nu

als gevangenen werden behandeld. Ze hoorden menig onverdiend hard woord en een verwijt, dat hun gevoeliger sloeg dan een granaatscherf van den vijand.

— Zoo rap ik de keure heb, schiet ik den top van mijn vinger af. Den zakdoek er over en dan 't schot... en ze zeggen, dat ze 't niet kunnen zien, dat ge 't zelf gedaan hebt, zei een jongen die in zijn zijpende kleeren stond te rillen, en wiens wezen toch van koorts gloeide.

— Dat moogt ge niet doen, antwoordde Jansoone.

— 't Vaderland zit met ons ook niet in. Den top van mijn vinger af en 'k ben van de miserie verlost... Nooit komt er een einde aan en, als ge dan gelijk een duivel gevochten hebt en alleen terugloopt, omdat er honderd tegenover u staan, en ge niet gevangen genomen wilt worden, behandelen ze u als een boef.

Neen de jongens hadden geen tijd om zich lichamelijk en zedelijk te herstellen en de oorlog is een helle, die velen tot de uiterste wanhoop voert.

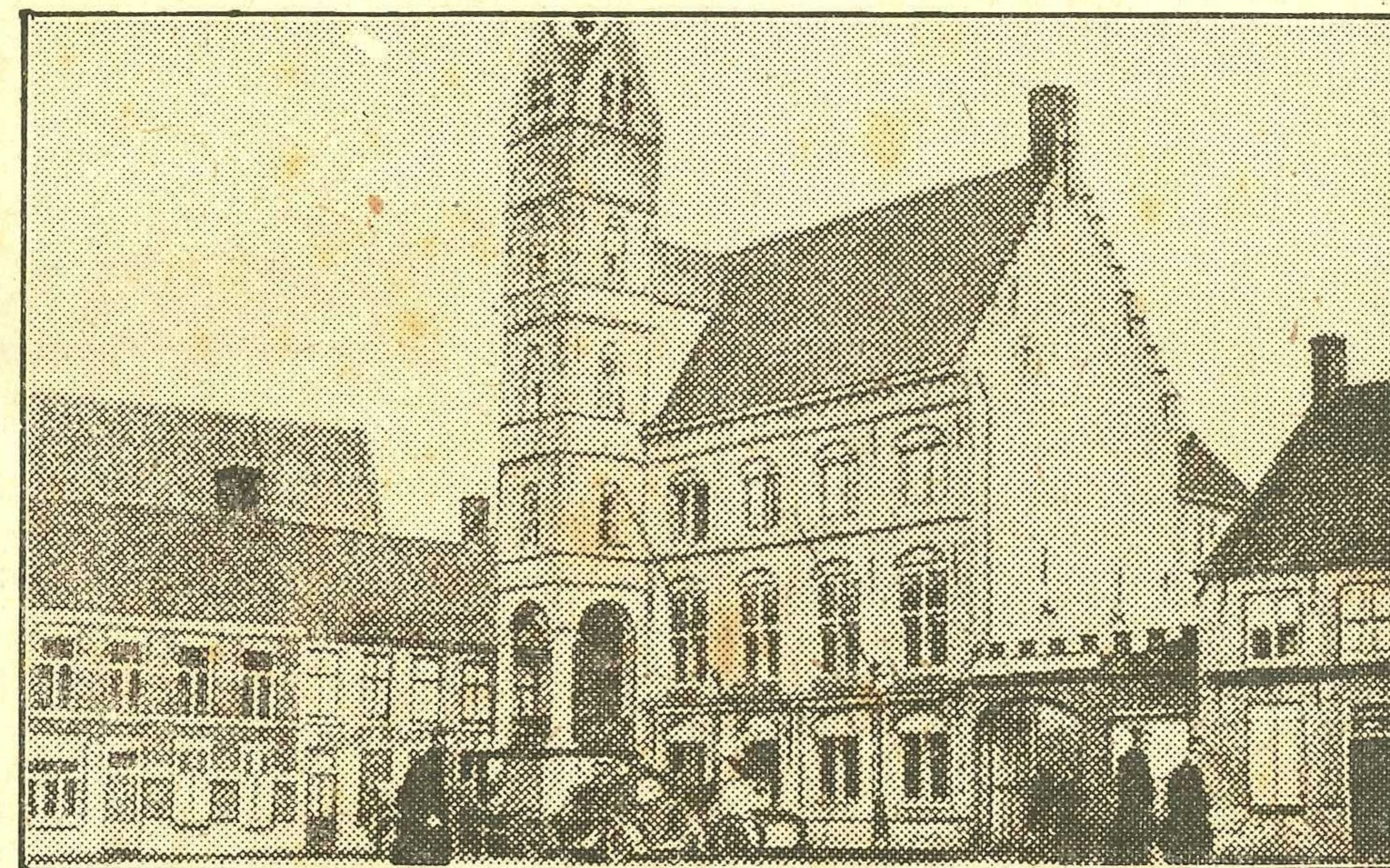
Bij Nieuwpoort-Lombardzijde, op het hooger terrein, dreigde nog steeds het gevaar en zou de wacht bedrijviger zijn dan elders, gelijk we zullen zien. Nog bevonden er zich burgers in het schier geheel vernielde dorp. De Duitschers sloten er vier en tachtig in den kelder van den heer Delaey; ze voorzagen ze van voedsel, maar verboden hun schier uit de enge, mufte verblijfplaats te komen, tot ze allen den 21en November naar Middellkerke voerde en hen hier in het bedehuis op stroo den nacht lieten doorbrengen. Den volgenden morgen bracht een tram de bannelingen naar Oostende, waar ze voorloopig in het « Hotel Britannique » gelogeerd werden. Middellkerke, een deel van Westende zelfs en Slijpe, ook het gehucht Rattevalle bleven toen nog bewoond. De kalvarietocht dier bevolking werd nog eenigen tijd verdaagd. En om Oostende zou het krijgsgewoel voort wemelen. 't Leven was er droevig... En dat te Oostende! 's Zomers was het een der schitterendste, levendigste, weelderigste steden van Europa, de pleisterplaats waar prinses, leden van den hoogsten adel, van de deffigste families elkander ontmoetten, waar het goud met volle

handen uitgestrooid werd, waar de beroemdste kunstenaars zich deden toejuichen. De dijk, dan een internationaal gebied, prijkt met paleizen, koninklijke gebouwen, reusachtige hotels, prachtige villa's. De stad veranderde elk jaar, oude huizen moeten plaats maken voor nieuwe, gasthoven werden vervormd, men tooid en sierde, om steeds meer bezoekers te lokken.

Oostende ontving elk jaar 60,000 badgasten; elk seizoen kwamen een millioen toeristen voor een of meer dagen naar deze badplaats.

's Winters was het er nog tamelijk druk, en bovendien dan genoten de inwoners eens van 't leven.

En nu dit leven zoo droef!

Het stadhuis van Loo vóór den oorlog

Oostende bezit feitelijk geen oude gebouwen. Daarvan dragen de belegeraars van 1601-1604 de schuld. 't Oudste gebouw is 't stadhuis (van 1711). De vroegere kerk, aan St-Pieter en Paulus gewijd, brandde in 1896 af. Een nieuw, prachtig Gothisch bedehuis neemt thans haar plaats in en bezit een monument ter herinnering aan België's eerste koningin, de edele, weldoenster Louisa Maria, die in 1850 te Oostende overleed.

De strijd om Oostende! Gansch Europa staarde er thans naar.

Nu was oberstleutnant von Bernuth er de groote baas, maar zelf een slaafsch dienaar van den militairen goeverneur van West-Vlaanderen, luitenant-generaal von Kramsta, naar zijn naam te oordee-

len zeker wel een zoon van 't oude Vriesche land aan den mond van Eems of Wezer, doch verdorven door den geest van Berlijn. En zijn adjudant heette von Bieberstein. De « vons » heerschten nu in Vlaanderen als symbool wel van het jonkerdom, dat bij een overwinning ons volk meende te knechten... Luitenant-kolonel graaf von Schwerin fungeerde als kommissaris voor het arrondissement Brugge, alles « Duitsch keizerlijk » natuurlijk...

Ja, 't leven was droef in en rond Oostende, al trachtte de bezetter door zijn concerten op de markt de stemming op te wekken, maar beter toch dan deze vroolijke muziek pasten in de lijst dier sombere Novemberdagen de rouwmar-

chen, welke telkens weer bezweken strijders naar het graf geleidden. Oostende moest dagelijks 3,000 broden aan den bezitter leveren, en toen het eens in gebreke bleef, en de burgemeester op de Kommandantuur gedaagd werd tot verantwoording, en over de schaarschte van meel sprak, hoorden hij en de deken Camerlynck zich toedonderen: « Onze soldaten gaan voor alles, uw bevolking kan maar omkomen ».

De vreemdeling stroopte de winkels af en zond wagens vol levensmiddelen en sigaren naar het front en ook wijn, om de « tapfere » keurbenden, zij die met berekende wreedheid eerst in 't vuur gestuurd werden, om met hun lichaam en bloed den weg te banen, te

bedwelmen. Ons spoorwegpersoneel had van achtergelaten lokomotieven noodzakelijke deelen weggenomen, doch de bezetter verving ze en sleepte het materiaal mee voor zijn « krieg ». Tal van gebouwen geleken weldra zwijnstallen en uit menig hotel verdreef men de eigenaars, om soldaten kwartier te geven en er op allerlei wijze te breken, te kloppen, zalen te vervormen, mitrailleursgaten in de muren te kappen, front te maken naar zee, of te moorschen, gelijk het volk het uitdrukte. Men was wantrouwend geworden op den dijk, sedert de Britten daar plots op zee verschenen en eenige welligemikte schoten op 't Majestic-Hotel richtten en enkele staf-officieren doodden, juist toen deze aan tafel wilden gaan. Soldaten en matrozen vulden nu de straten, marcheerden af en aan en kroelden als de zwerm van een bieënkorf.

In de hoofdkerk en 't Engelsche bedehuis hielden veldpredikers gloeiende vaderlandsche sermoenen voor de jonge mannen, wier leven den keizer behoorde. In de duinen begon men als konijnen en kevers te graven.

Bij Lombardzijde, Krokodille, Middelerke, Raversyde, bulderde zwaar geschut.

Raversyde... Eentige jaren geleden stond er nog een zware met veil bewaarden toren, als laatste spoor van het verdwenen stedeke, dat eens bloeide door de visscherij en den handel. De naam van het gehucht verscheen nu opnieuw in de oorlogskronieken.

En zoo warrelde de krijgsdrukke in

ons kustgebied.

Lastige dagen waren het en nog veel lastiger zouden ze worden, al vermoedde niemand, dat het juk vier jaar lang drukken zou.

De bezetter vaardigde strenge bevelen af tegen spionage en het beschadigen van telegraaf of telefoonlijnen en spoorwegen.

Gruwelen tegen burgers werden er toch niet bedreven, gelijk het geschiedde te Roeselare, Gits, Staden, Roozebeke, Rumbekke, Ledegem, Eessen, Beerst en elders. Te Eernegem alleen was de toestand een oogenblik dreigend. Hier wilde een soldaat in de kamer dringen van een vrouw, maar de echtgenoot verdedigde de eer van zijn huis door den Pruis het hoofd af te slaan. Bevreemd toch voor de gevolgen, stopte hij het lijk in een zak en dolf het in den grond. Maar het bloed dat de voude en de muren bespat had, bracht het feit aan 't licht. De burger was met vrouw en kinderen gevlucht. Speurhonden wezen de plaats waar de Duitscher begraven was. En nu beleefde Eernegem een ure vol angst. Wat zou de bezetter doen? Deze stelde zich ten laatste tevreden met een oorlogsschatting van 50.000 frank.

Een inwoner van Steene had tegen 't bevel in, zijn wapens niet afgegeven. De Duitscher vernam het en te Breedene werd hij onbarmhartig gefusilleerd. De bezetter wilde een voorbeeld stellen en een leven telde in deze dagen zeer licht.

Zoo duurde het oorlogsgewoel voort binnen en rond Oostende, daar waar wegen naar den IJzer leidden.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOFT IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel